

УДК 373.2.091.2:17.021(045)

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-97-4-194-206>

ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

С. Ф. Рашидов

ORCID 0000-0002-0289-8390

У сучасному світі установи вищої освіти відіграють важливу роль у розвитку суспільства економіки і культури на всіх рівнях – глобальному, регіональному, державному та місцевому. Університет – це особливий соціальний інститут, покликаний, перш за все, дати вищу освіту студентам. Виховний простір університету – це сукупність інститутів і відносин, умов і механізмів формування ціннісної свідомості студентської молоді. Він сприяє формуванню нової ціннісної системи суспільства – відкритої, духовно та культурно наповненої, толерантної, здатної забезпечити становлення громадянина і патріота, консолідувати суспільство на засадах пріоритету прав особистості. В умовах демократії університет стає реальною силою формування не тільки простору освітньої культури, інтелектуального середовища, а й громадянського суспільства. Він є провідником цінностей свободи, відкритого суспільства – самоврядування, демократії, справедливості, полікультурності тощо. Передумовою утвердження розвинутого громадянського суспільства є підготовка освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання. В університеті як просторі культурної соціалізації формуються ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді та нові ідентичності. Виходячи з цього, у статті університет визначено як соціальний інститут формування у студентської молоді цінностей громадянського суспільства.

Ключові слова: університет, цінності, громадянське суспільство, студентська молодь, культурно-освітній простір університету.

Постановка проблеми. Відповідно до преамбули Великої Харгії університетів майбутнє людства залежить від культурного і науково-технічного розвитку, яке відбувається в центрах культури, знання, досліджень – закладах вищої освіти. Культурне, соціальне й економічне

майбутнє суспільства вимагає значного і постійного вкладу в справу виховання, що сприяло б дбайливому ставленню до навколишнього середовища і самого життя. В умовах, коли суспільство переживає глибоку кризу цінностей, роль університету в сприянні захисту і зміцненню моральних і духовних цінностей, виховання молоді в дусі цінностей, що становлять основу для демократичного громадянства, зростає. У демократичній політичній системі університет стає реальною силою формування не тільки простору освітньої культури, інтелектуального середовища, а й громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз соціологічної, педагогічної та філософської літератури свідчить про те, що проблема виховання в університетському середовищі студентів як активних громадян демократичного суспільства була предметом дослідження в працях вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: Дж. Дьюї, А. Кравцов, Ж. Ле Гофф, Л. Титаренко, Х. Ортега-і-Гассет, М. Попович, С. Пролєєв, К. Хюфнер і т. д.

У науково-педагогічній літературі діяльність університету як соціального інституту формування цінностей громадянського суспільства не отримала належного висвітлення, а наявні публікації носять або вузький, або поверхневий характер.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу визначити роль сучасного університету у формуванні цінностей громадянського суспільства у студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі установи вищої освіти відіграють важливу роль у розвитку суспільства економіки і культури на всіх рівнях - глобальному, регіональному, державному та місцевому. У відповідності з Бухарестською декларацією етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі «університети не можуть вважатися вільними від цінностей і етичних норм, які життєво важливі для академічного, культурного та політичного розвитку співробітників і студентів, а також впливають на моральне обличчя суспільства в цілому. Університети повинні всіляко сприяти утвердженню і насадженню найвищих моральних норм» (Бухарестская декларация этических ценностей и принципов высшего образования в Европе, 2012).

Зародження перших університетських установ, що відіграли величезну роль в житті Західної Європи, сягає XI століття – часу появи відомих італійських вищих шкіл в Болоньї (правова) і Солерно (медична). Нові інституційні форми освіти виникли в міських громадах під управлінням світської влади і духовним наставництвом католицької церкви. Разом з тим вони прагнули утверджувати і відстоювати свою

незалежність, що відродилася в ідеї університетської автономії. Згодом Болонський університет стає автономним інтелектуальним центром Європи.

У цей час словом *universitas* називалися студентські та викладацькі гільдії. Офіційною назвою університету було *studium generale* – вища школа, що має право присвоювати вчені посади, дійсні в будь-якій частині європейського континенту. Тільки у XV столітті, коли в Європі діяло вже близько 80 установ вищої освіти, на зміну йому прийшло слово *universitas*.

Насамперед заслуговує на увагу те, що саме західноєвропейські університети через своїх викладачів і студентів зробили величезний внесок у зародження громадянського суспільства на Заході. Університет не тільки підтримував функціонування соціальних підсистем (інтелектуальної, світської і духовної), але і через середовище, що формувалося ним, активно впливав на суспільство в цілому, сприяючи його розвитку відповідно до об'єктивних тенденцій. Примітно, що в період формування перших європейських університетів їх становище задавалося достатньо високою мірою академічної свободи, мобільності і автономії, яка «була умовою виникнення в них різних варіантів майбутньої цивілізації» (Попович, 2005, с. 16).

У середньовічному університеті студенти мали певні демократичні права й академічні свободи. Часто студенти мали більший вплив, ніж у сучасних установах вищої освіти. Студентська гільдія в Болоньї обирала і усувала ректора та професорів, штрафувала викладача, якщо лекція не розпочиналася чи не закінчувалася за дзвінком або якщо курс лекцій був ще не дочитаний до кінця семестру тощо. Через незадоволення студентів часто викладачі ставали безробітними. Університет мав право самостійного вибору змісту і форми освіти, поступово вони набували академічної свободи у відносинах з церквою і державою (Скирбекк, *История философии*).

Ще один аспект в історії перших європейських університетів заслуговує на увагу – це їх інтернаціональний характер. У пошуках знань молоді люди (і не тільки) з'їжджалися зі всієї Європи в той чи інший університет. Студенти і викладачі перших європейських університетів могли вільно переміщатися (спочатку університети не мали постійного місця розташування) і поширювати знання і культуру різних народів усього континенту (*peregrinatio academica*). Тим самим у середні віки в Європі сформувалось унікальне інтелектуальне середовище, що не знало географічних і політичних меж, вільне від національного законодавства. Університет був «гією автономною цариною життя, призначенням якої є вишкіл розуму для подальшого застосування в усіх головних сферах

діяльності. Невіддільною ознакою західної цивілізації є глибоке вкорінення в організацію людського життя автономії розуму. Саме як інституція, що відтворює, плає, використовує, продовжує автономію розуму, й постає історично університет – досвід свободи, досвід гідності інтелектуала і громадянина» (Пролеєв, 2005, с. 3).

У середні віки європейської історії університетам вдалося сформувати особливий академічний простір для зародження інтелігенції, яка віднайшла унікальний соціальний статус. У європейському середньовіччі «знання, втілене університетами, дуже скоро набрало вигляду *сили, порядку*. Це була Ученість, – зазначає французький медієвіст Жак Ле Гофф (2000), – що піднеслася нарівні зі Священством і Владою. Університарії також прагнули самовизначитися як інтелектуальна аристократія, що володіє своєю особливою мораллю і своєю власною системою цінностей» (с. 122).

Університети як «центри знання» були провідниками цінностей свободи, відкритого суспільства – самоврядування, демократії, справедливості, полікультурності тощо. У цих стінах виховувалися суверенні, відповідальні і критично мислячі особистості. За партою Болонського університету сиділи такі відомі особи як Данте, Боккаччо, Микола Коперник, Петрарка, Еразм Роттердамський та ін. Демократичний та інтернаціональний характер дозволив університетам стати реальною силою формуючого простору європейської освітньої культури, інтелектуального середовища і громадянського суспільства.

Університет – це особливий соціальний інститут, покликаний, перш за все, дати вищу освіту студентам. Внутрішнє законодавство України (ст. 1. Закону України «Про вищу освіту») визначає вищу освіту як «рівень освіти, який здобувається персоною у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, що ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації» (Закон України «Про вищу освіту»). Разом з тим в університеті як просторі культурної соціалізації формуються ціннісні орієнтації сучасної студентської молоді та нові ідентичності. Виховний простір університету – це сукупність інститутів і відносин, умов і механізмів формування ціннісної свідомості студентської молоді. Згідно із Законом України «Про освіту», зміст освіти має бути орієнтований на забезпечення самовизначення особистості, створення умов для її самореалізації; на розвиток громадянського суспільства, на зміцнення і вдосконалення правової держави; інтеграцію особистості в систему світової та національних культур і тим самим прямо пов'язаний з

проблемою формування цінностей громадянського суспільства у підростаючого покоління (Закон України «Про вищу освіту»). Освіта – рушійна сила становлення та розвитку громадянського суспільства. Вона має активно сприяти формуванню нової ціннісної системи суспільства – відкритої, духовно та культурно наповненої, толерантної, здатної забезпечити становлення громадянина і патріота, консолідувати суспільство на засадах пріоритету прав особистості.

Метою освіти є розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти, метою держави щодо розвитку освіти є створення умов для розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина, виховання покоління людей, здатних оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства. Згідно з її текстом, «передумовою утвердження розвинутого громадянського суспільства є підготовка освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання» (Муње, 1999). Громадянське суспільство – сукупність неполітичних відносин (духовно-моральних, релігійних, культурних) інститутів і цінностей, заснована на принципах самоорганізації, самодіяльності та автономії стосовно держави. Як система інститутів, відносин і цінностей громадянське суспільство являє собою сукупність соціальних зв'язків, у якій формуються і реалізуються права й свободи, потреби та інтереси людей. Щоденна практика життя громадянського суспільства, функціонування його інститутів – це відносини з приводу тих або тих цінностей. Сутність і зміст цих відносин і інститутів визначають такі цінності, які і є фундаментальними цінностями громадянського суспільства: права людини, свобода і автономія особистості, толерантність, патріотизм і громадянськість.

Культурно-освітній простір університету в сучасному суспільстві повинен стати носієм ідей і цінностей громадянського суспільства – прав людини, автономії особистості, гідності, свободи, толерантності, діалогу між викладачами та студентами, міжкультурної комунікації.

В одній із своїх робіт сучасний український філософ С. Пролеєв (2005) звертає увагу на невідповідність українських вищих навчальних закладів ідеї модерного університету за такими показниками: «невиконання громадсько-національного покликання; зведення нанівець ролі університету як інстанції наукового пізнання; відсутність головного

продукту університету – незалежного компетентного інтелектуала як важливого соціального персонажа» (с. 37). З одного боку, це означає «включеність» університетів в соціальне життя, їх ангажованість суспільством, з іншого – передбачає збереження особливого статусу університетів, їх академічної незалежності від державної політики, яка дозволяє університету самостійно розвиватися і при цьому відігравати ключову роль у підтримці системи громадянських цінностей. Саме будучи залученим у суспільне життя, університет може поширювати загальнодемократичні цінності в суспільстві, залучати кожну людину до цих цінностей, бути загальновизнаним посередником у вирішенні можливих конфліктів» (Титаренко, 2002).

Сучасні університети повинні всіляко сприяти утвердженню і насадженню високих моральних норм, які життєво важливі для академічного, культурного і громадянського становлення викладачів і студентів, а також впливають на моральність суспільства в цілому. Моральні цінності і норми не мають бути декларативними. «Потрібно добитися поваги до них і реалізувати їх на практиці у всіх аспектах роботи університетів – не тільки викладання і досліджень, але і внутрішнього управління і відносин із сторонніми учасниками» (Бухарестская декларация етических ценностей и принципов высшего образования в Европе, 2012).

Показовим в цьому аспекті є документ, виданий Ватиканською Конгрегацією з католицької освіти з приводу наростаючих негативних тенденцій в установах вищої освіти. На думку католицької церкви, існує небезпека пасивного підпорядкування сучасного університету пануючим культурним впливам – він часто перестає бути «громадою студентів і викладачів, об'єднаних пошуком істини», ставши простим інструментом у руках держави і панівних політичних або економічних сил. Студенти часто відвідують університет, не знаходячи там умов для формування особистості, які сприяли б з'ясуванню сенсу життя, розкриттю цінностей та ідеалів. Вони живуть в стані невизначеності і зростання «екзистенціального вакууму» (В. Франкл), до яких додається тягар тривоги за своє майбутнє. Часто студенти, що опинилися далеко від рідних сімей, у чужому оточенні, страждають від самотності. А установам вищої освіти часто бракує доброзичливості до учнів і прагнення підтримати їх; спілкування з викладачами часто обмежене, студенти позбавлені допомоги у вирішенні завдань, пов'язаних з пристосуванням до нових умов. «У багатьох середньо розвинених країнах державна влада використовує університети просто як своєрідні «резервації», щоб зменшити проблеми, породжені недостатнім працевлаштуванням серед молоді» (Присутствие

Церкви в університеті і університетській культурі). Починаючи з ухвалення в 2004 р. «Бухарестської декларації з етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі», все гостріше постають проблеми моралі. Тим часом експерти в галузі вищої освіти з жalem зазначають, що в сучасному університеті питання моральності відходять на другий план.

Відповідно до преамбули Рекомендації про статус викладацьких кадрів вищих навчальних закладів, прийнятої Генеральною конференцією ЮНЕСКО в листопаді 1997 р., вищі навчальні заклади, їх співробітники і студенти зобов'язані зберігати і розширювати свої основні функції, дотримуючись у своїй діяльності наукової та інтелектуальної етики і вимогливості; мати можливості для того, щоб виступати з етичних, культурних і соціальних проблем при повній незалежності і з усією відповідальністю, будучи свого роду інтелектуальним авторитетом, необхідним суспільству для того, щоб допомагати йому аналізувати, розуміти і діяти; підвищувати ефективність своїх функцій критичного осмислення і передбачення шляхом постійного аналізу виникаючих соціальних, економічних, культурних і політичних тенденцій, спрямовуючи роботу в галузі прогнозування і запобігання; використовувати свій інтелектуальний потенціал і свій моральний авторитет для захисту й активного розповсюдження універсально визнаних цінностей, включаючи мир, справедливість, свободу, рівність і солідарність; користуватися повною академічною свободою і автономією, що розуміються як комплекс прав і обов'язків, будучи при цьому повністю відповідальними і підзвітними перед суспільством; відігравати певну роль у сприянні виявлення і розв'язання проблем, які позначаються на добробуті громад, країн і світової спільноти (Рекомендація о статусе преподавательских кадров высших учебных заведений, 1997). Головне завдання університету в цьому напрямку визначив у своїй роботі «Місія університету» іспанський філософ минулого століття Х. Ортега-і-Гассет: «...просвітити людину, залучити її до повноти культури своєї епохи, відкрити їй з ясністю та необхідністю величезний справжній світ, у який вона повинна втиснути своє життя, щоб вона стала автентичною» (Образование в конце XX века).

Зміст освіти повинен забезпечувати: формування у студентів і суспільства адекватної сучасному рівню розвитку людства культури і світогляду; соціалізацію індивіда та його інтеграцію в національну і світову культури; формування духовно-моральної людини і громадянина, інтегрованого в сучасне суспільство та націленого на вдосконалення цього суспільства; відтворення і розвиток кадрового потенціалу суспільства; сприяння взаєморозумінню, добросусідству і співпраці між людьми,

народами незалежно від расової, етнічної, релігійної і соціальної приналежності; врахування різноманітності світоглядних підходів, реалізацію прав і свобод тих, хто навчається, тощо.

Забезпечуючи трансляцію цінностей, освіта створює умови для оптимальної взаємодії держави і громадянського суспільства, виступає детермінантом соціальних змін. Освічена людина – це не стільки «людина знань», скільки підготовлена до участі в житті громадянського суспільства людина, яка орієнтується в складних проблемах сучасної культури, здатна розуміти іншу людину та її ідентичність – національну, культурну, духовну.

Загальна декларація прав людини так визначає завдання освіти: «Освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особистості, збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпінню й дружбі між всіма народами, расовими і релігійними групами» (Права людини, 2005, с. 35).

Безумовно, для демократичних суспільств обов'язкові демократичні установи, закони та інститути громадянського суспільства. Проте вони можуть тільки функціонувати в суспільствах, відмічених демократичною культурою, яка є толерантна і приймає різноманітність і відкриті дебати. Демократія врешті-решт залежить від активної участі освічених громадян, освіченої студентської молоді.

Таким чином, освіта на всіх рівнях відіграє ключову роль у розвитку демократичної культури. Активна участь громадян вимагає різносторонньої освіти в різноманітних галузях, так само як і підживлення демократичних відносин і цінностей здатністю мислити критично.

Вищі навчальні заклади відіграють ключову роль у визначенні та передачі цінностей, на яких будується суспільство. Вища освіта у сучасному світі виступає як найважливіша умова культурного, соціально-економічного і екологічно розвитку людини й суспільства. Освіта є потужним чинником виховання, оскільки «навчання, сприяючи створенню того чи іншого світогляду, впливає на поведінку людини, бо остання значною мірою залежить від світогляду і переконань» (Василенко, 1996, с. 86). Освіта сприяє розвитку самостійності та самодостатності особистості, її творчої активності, зміцненню демократичних основ громадянського суспільства.

Важливим виміром теоретичного осмислення вищої школи в сучасних умовах є політична соціалізація молоді, формування громадянської і політичної компетенції студентів. У свій час саме університети продукували передові демократичні цінності та утверджували громадянську політичну культуру. Слід зазначити, що використання

статусу викладачів для пропаганди своїх політичних позицій і уподобань (що часто практикується у вишах України) в університетській аудиторії неприпустимо.

Роль освіти на сучасному етапі розвитку нашої держави визначається завданнями інтеграції України до європейського і світового економічного, політичного і освітнього простору, послідовним переходом до демократичної й правової держави, ринкової економіки, необхідністю виходу з кризи і подолання відставання країни від світових тенденцій економічного й соціального розвитку.

Висновки. Аналіз сучасного університету як соціального інституту виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства дозволяє нам розглядати університет як особливий соціальний інститут, покликаний дати вищу освіту студентам з метою їх професійної спеціалізації і підготовки до активного громадянського життя у демократичному суспільстві. Університет є одним із головних соціальних інститутів формування цінностей у студентської молоді. Культурно-освітній простір університету є носієм ідей і цінностей громадянського суспільства – прав людини, автономії особистості, гідності, свободи, толерантності, міжкультурної комунікації.

Виховний процес – це не лише процес формування ціннісної свідомості – це процес трансляції суб'єкта і об'єкта виховання. Тому у вихованні як перетворюючій діяльності велику роль відіграють ціннісні орієнтації вихователя. Виховний потенціал університету залежить не тільки від рівня знань викладачів, їх спроможності навчити студентів, але й від рівня володіння виховними технологіями, здатності до виховання в них цінностей громадянського суспільства.

Найважливішими умовами в університетському культурно-освітньому просторі, що сприяють вихованню у студентів цінностей громадянського суспільства, є освіта як система передачі знань і механізм виховання людини й громадянина, університетська автономія, академічна свобода, академічна мобільність, а також діалогова взаємодія викладача і студентів.

Проблемами, які вимагають подальшої уваги дослідника, можуть бути умови та фактори, що сприяють вихованню у студентів цінностей громадянського суспільства в університетському освітньому просторі. Такими, на наш погляд є: діалогове взаємовідношення викладачів і студентів; довіра всередині академічної спільноти; університетська автономія, академічна свобода та академічна мобільність.

Література

1. Бухарестская декларация этических ценностей и принципов высшего образования в Европе. 2012. URL: https://www.tyuiu.ru/media/files/2012/02_24/bukharestskaja-deklaratsija.doc (дата звернення: 01.08.2020).
2. Попович М. Модель сучасного університету. *Покликання університету*: зб. наук. пр. / відп. ред. О. Гомілко. Київ : РІА «Янко», «Веселка», 2005. 304 с. С. 16–18.
3. Скирбекк Г., Гилье Н. История философии. URL: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Skirb/50.php (дата звернення: 5.08.2020).
4. Пролеев С. Культурно-історичне покликання університету. *Покликання університету*: зб. наук. пр. / відп. ред. О. Гомілко. Київ : РІА «Янко», «Веселка», 2005. – 304 с. С. 31–38.
5. Ле Гофф Ж. Университеты и государственная власть в Средние века и эпоху Возрождения. *Другое Средневековье. Время, труд и культура Запада*. Екатеринбург, 2000. С. 113–122.
6. Закон України «Про вищу освіту». URL: http://www.mon.gov.ua/laws/ZU_2984.doc (дата звернення: 01.08.2020).
7. Мунье Э. Манифест персонализма / пер. с фр.; вступит. ст. И.С. Вдовиной. Москва : Республика, 1999. 559 с.
8. Титаренко Л. Г. Миссия университетского образования в условиях глобализации общества. URL: http://charko.narod.ru/tekst/N2_2002/03-Titarenko.html (дата звернення: 05.08.2020).
9. Присутствие Церкви в университете и университетской культуре URL: http://diakonia.narod.ru/lib/cerk_na_unive.htm (дата звернення: 02.08.2020).
10. *Рекомендация о статусе преподавательских кадров высших учебных заведений, 21 октября – 12 ноября 1997 г., Париж*. URL: <http://un.by/f/file/Recommendations.pdf> (дата звернення: 02.08.2020).
11. Образование в конце XX века (материалы «круглого стола»). URL: <http://www.philosophy.ru/library/vopros/46.html> (дата звернення: 02.08.2020).
12. Права людини: збірник документів / укладач: С. Ф. Рашидов. Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2005. 236 с.
13. Василенко И. А. Политический консенсус в гуманитарном диалоге культур. *Вопросы философии*. 1996. С. 42–53.

References

1. *Bukharestskaya deklaratsiya eticheskikh tsennostey i printsipov vysshego obrazovaniya v Evrope [Bucharest Declaration of Ethical Values and Principles of Higher Education in Europe]* (2012). Retrieved from https://www.tyuiu.ru/media/files/2012/02_24/bukharestskaja-deklaratsija.doc (date of appeal: 01.08.2020) (rus).
2. Popovych M. (2005). Model suchasnoho universytetu [Model of a modern university]. *Poklykannja universytetu*: zb. nauk. pr., 16–18. O. Ghomilko (Ed.). Kyiv: RIA "Janko", "Veselka" (ukr).

3. Skirbekk G., & N. Gilye. *Istoriya filosofii [History of Philosophy]*. Retrieved from http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Skibr/50.php (date of appeal: 05.08.2020) (rus).
4. Proleiev S. (2005). Kulturno-istorychne poklykannia universytetu [Cultural and historical vocation of the university]. *Poklykannia universytetu: zb. nauk. pr.*, 31–38. O. Ghomilko (Ed.). Kyiv: RIA "Janko", "Veselka" (ukr).
5. Le Goff, Zh. (2000). *Universitety i gosudarstvennaya vlast' v Srednie veka i epokhu Vozrozhdeniya. Drugoe Srednevekov'e. Vremya, trud i kultura Zapada [Universities and government in the Middle Ages and the Renaissance. Other Middle Ages. Time, labor and culture of the West]*, 113–122. Ekaterinburg (rus).
6. *Zakon Ukrainy "Pro vyshhu osvitu" [Law of Ukraine "On Higher Education"]*. Retrieved from http://www.mon.gov.ua/laws/ZU_2984.doc (date of appeal: 01.08.2020) (ukr).
7. Mounier, E. (1999). *Manifest personalizma [Manifesto of personalism]*, 559. Translation from French; introductory article by I. S. Vdovina. Moscow: Respublika (rus).
8. Titarenko, L. G. *Missiya universitetskogo obrazovaniya v usloviyakh globalizatsii obshchestva [Mission of university education in the context of society globalization]*. Retrieved from http://charko.narod.ru/tekst/N2_2002/03-Titarenko.html (date of appeal: 05.08.2020) (rus).
9. *Prisutstvie Tserkvi v universitete i universitetskoy kulture [The presence of the Church in the university and university culture]*. Retrieved from http://diakonia.narod.ru/lib/cerk_na_unive.htm (date of appeal: 02.08.2020) (rus).
10. *Rekomendatsiya o statuse prepodavatel'skikh kadrov vysshikh uchebnykh zavedeniy [Recommendation concerning the Status of Higher Education Teaching Personnel]*, 21 October-12 November 1997, Paris. Retrieved from <http://un.by/f/file/Recommendations.pdf> (date of appeal: 02.08.2020) (rus).
11. *Obrazovanie v konce XX veka (materialy "kruglogo stola") [Education at the end of the XX century (materials of the "round table")]*. Retrieved from <http://www.philosophy.ru/library/vopros/46.html> (date of appeal: 02.08.2020) (rus).
12. Rashydov, S. F. (2005). *Prava liudyny: zbirnyk dokumentiv [Human rights: collection of documents]*, 236. Publishing House of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (ukr).
13. Vasilenko, I. A. (1996). Politicheskyy konsensus v gumanitarnom dialoge kultur [Political consensus in the humanitarian dialogue of cultures]. *Voprosy filosofii*, 42–53 (rus).

ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТЕЙ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В СОВРЕМЕННОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

С. Ф. Рашидов

В современном мире учреждения высшего образования играют важную роль в развитии общества экономики и культуры на всех уровнях – глобальном, региональном, государственном и местном. Университет – это особый социальный институт,

призванный, прежде всего, дать образование студентам. Воспитательное пространство университета – это совокупность институтов и отношений, условий и механизмов формирования ценностного сознания студенческой молодежи. Он способствует формированию новой ценностной системы общества – открытой, духовно и культурно наполненной, толерантной, способной обеспечить становление гражданина и патриота, консолидировать общество на основе приоритета прав личности. В условиях демократии университет становится реальной силой формирования не только пространства образовательной культуры, интеллектуальной среды и гражданского общества. Он является проводником ценности свободы, открытого общества – самоуправления, демократии, справедливости, поликультурности и т. д. Предпосылкой утверждения развитого гражданского общества является подготовка образованных, нравственных, мобильных, конструктивных и практичных людей, способных к сотрудничеству, межкультурному взаимодействию, имеющих глубокое чувство ответственности за судьбу страны, ее социально-экономическое процветание. В университете как пространстве культурной социализации формируются ценностные ориентации современной студенческой молодежи и новые идентичности. Исходя из этого, в статье университет определен как социальный институт формирования у студенческой молодежи ценностей гражданского общества.

Ключевые слова: университет, ценности, гражданское общество, студенческая молодежь, культурно-образовательное пространство университета.

THE FORMATION OF THE VALUES OF CIVIL SOCIETY IN A MODERN UNIVERSITY

S. F. Rashydov

In the modern world, institutions of higher education play an important role in the development of society, economy and culture at all levels – global, regional, state and local. A university is a special social institution designed, first, to educate students. The educational space of the university is a set of institutions and relations, conditions and mechanisms for the formation of the value consciousness of student youth. It contributes to the formation of a new value system of society – open, spiritually and culturally filled, tolerant, capable of ensuring the formation of a citizen and a patriot, consolidating society based on the priority of individual rights. In a democracy, the university becomes a real force in the formation of not only the space of educational culture, intellectual environment and civil society. It is a conductor of the values of freedom, and open society – self-government, democracy, justice, multiculturalism, etc. The prerequisite for the establishment of a developed civil society is the preparation of educated, moral, mobile, constructive and practical people capable of cooperation, intercultural interaction, having a deep sense of responsibility for the fate of the country, its social and economic prosperity. At the university, as a space of cultural socialization, the value orientations of modern student youth and new identities are formed. Based on this, the article defines the university as a social institution for the formation of the values of civil society among student youth.

Key words: University, values, civil society, student youth, cultural and educational space of the university.

Рашидов Сейфулла Фейзуллаевич – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та спеціальної освіти Ізмаїльського державного гуманітарного університету (м. Ізмаїл, Україна). E-mail: seifulla.rashydov@gmail.com

Рашидов Сейфулла Фейзуллаевич – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры общей педагогики и специального образования Измаильского государственного гуманитарного университета (г. Измаил, Украина). E-mail: seifulla.rashydov@gmail.com

Rashydov Seifulla Feyzullaevich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of General Pedagogy and Special Education of the Izmail State Humanitarian University (Izmail, Ukraine). E-mail: seifulla.rashydov@gmail.com